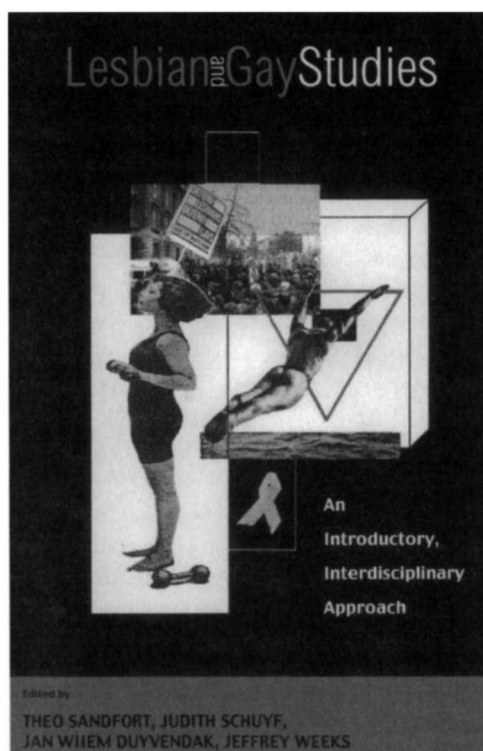

Lesbian and gay studies

An introductory, interdisciplinary approach

THEO SANDFORT, JUDITH SCHUYF, JAN WILLEM DUUVENDAK, JEFFREY WEEKS (EDS.)

London, Thousand Oaks & New Delhi: (Sage) 2000. 236 blz., 39,80 (paperback)

Lesbian en gay studies, een systematische focus op homoseksualiteit in wetenschappelijk onderzoek van diverse aard, ontstaan samen met de homo-emancipatiebeweging aan het eind van de jaren '60. In het begin is hun invloed vooral prominent in de antropologie, de geschiedenis en

de sociologie. Intussen verschuift de aandacht richting geografie, literatuurstudie en cultural studies en maken de zogenaamde queer studies opgang. Zij profileren zichzelf als een correctie op wat ze beschouwen als de beperkte visie op identiteit van de lesbian en gay studies, door ruimte te scheppen voor tot nog toe gemarginaliseerde groepen als bijvoorbeeld zwarte homoseksuelen, bi- en transsexuelen, SM'ers enzovoort.

Lesbian and gay studies van Sandfort, Schuyf, Duyvendak en Weeks biedt, zoals de ondertitel belooft, een inleiding tot en overzicht van de resultaten van onderzoek naar homoseksualiteit in twaalf verschillende wetenschappelijke disciplines gespreid over twaalf hoofdstukken.

In het hoofdstuk over lesbian en gay studies in de psychologie geeft Theo Sandfort aan dat de eerste uitvoerige onderzoeken naar homoseksualiteit binnen dit domein uitgevoerd werden. Homoseksualiteit mag dan aanvankelijk bij de psychopathologie ondergebracht zijn, intussen functioneert ze als uitgangspunt voor een kritiek op het heterocentrisme van de psychologie. Het homo- en lesbisch perspectief is nu een volwaardige stroming binnen de psychologie die vrijwel losstaat van gay en lesbian of queer. Toch ziet Sandfort tekortkomingen. De nadruk ligt nog te exclusief op de leefwereld van blanke mannen uit de middenklasse; 'gay' blijkt geen begrip waarmee mannen uit andere bevolkingsgroepen zich kunnen identificeren.

Een ander gevaar is dat psychologen homoseksuelen te veel als een aparte soort gaan beschouwen en de individuele verschillen in beleving niet in kaart brengen.

Een correctie op dat vlak kan door de sociologie geboden worden. In zijn overzicht van vijftig jaar studie stelt Ken Plummer dat de sociologen lesbian en gay studies aan de biologie onttrokken hebben en dat zij de nadruk leggen op de individualiteit van homoseksuele mannen en vrouwen. Modern sociologisch onderzoek naar homoseksualiteit is sterk beïnvloed door het werk van Foucault en het anti-essentialisme van queer studies; het leunt ook steeds dichter aan literatuuronderzoek.

Het thema van constructionisme versus essentialisme keert terug in Judith Schuyfs hoofdstuk over lesbian en gay studies in geschiedkundig onderzoek. Voor geschiedkundigen blijft het een probleem in welke mate homoseksueel gedrag in een historische context als 'homoseksualiteit' – het woord zelf stamt uit 1869 – in de moderne betekenis beschouwd kan worden.

Gert Hekma's bijdrage over antropologie plaatst alle andere hoofdstukken in het boek in perspectief. Het stuk is uniek in zijn nadruk op niet-westerse vormen van homoseksuele beleving. Hekma benadrukt dat de homoseksuele relatie tussen gelijken een uniek westers fenomeen is. In andere culturen zijn vormen van homoseksualiteit verbonden met een ongelijkheid qua gender-identificatie of qua leeftijd. Hekma houdt een zeer terecht pleidooi voor een verbreding van de horizon van antropologische lesbian en gay studies. Vandaag beperken meer en meer antropologen zich immers tot het onderzoek van homoseksualiteit in het Westen.

Leslie Moran schetst de moeilijkheden die onderzoekers ondervinden bij het zoeken naar vertegenwoordiging voor en bescherming van homoseksuelen in juridische teksten, en dit voornamelijk in een Brits-Amerikaanse context. Hervormingsgezinde rechtsgeleerden die discriminerende wetten willen herschrijven, vinden weinig gehoor in een conservatieve discipline

die erg hecht aan archaische formuleringen. Iets aanvaardbaarder blijkt het herinterpreteren van bestaande wetteksten in het voordeel van homoseksuelen.

In hun hoofdstuk over geografie tonen Binney en Valentine aan dat de heteronormativiteit in deze discipline langzaam maar zeker doorbroken wordt. Hier wordt onderzoek verricht naar stedelijke homoseksuele subculturen, naar de verschillen in beleving van homoseksualiteit in de stad en op het platteland en naar seksueel staatsburgerschap. De auteurs pleiten verder voor specifieke studies van 'ras', racisme en invaliditeit in connectie met homoseksualiteit.

Lesbian en gay studies in de politieke wetenschappen worden gedomineerd door de vraag hoe publiek de homoseksuele identiteit is. Sinds de aids-crisis is onderzoek rond homoseksualiteit in deze discipline prominenter geworden omdat de ziekte ook een politieke reactie teweeggebracht heeft.

Aids-studies zijn een zelfstandige tak van lesbian en gay studies. Ze groeperen onderzoek naar seksueel gedrag, aids en beleidsvorming, aids en discours, en de kennis over aids. Er gaat aandacht naar zowel de dragers van het hiv-virus als naar mensen die een partner verloren hebben aan de ziekte.

Cultural studies zijn definitief beïnvloed door het project van lesbian en gay studies, die nadruk leggen op de ambivalentie samenhangend aan elke tekst en de authenticiteit van identiteit ter discussie stellen via de ontmaskering van heteroseksistische strategieën in culturele processen. Volgens renée hoogland reiken cultural studies de middelen aan om populaire cultuur om te vormen tot politieke macht.

Hoewel literair onderzoek steeds prominenter wordt in lesbian en gay studies, zijn de hoofdstukken gewijd aan literatuur in dit boek eerder beknopt. Wat vooral opvalt, is de verschillende houding in gay en lesbisch literatuuronderzoek tegenover de recente opkomst van queer studies. Mario Pustianaz' essay over gay literatuurstudie benadrukt hoe huiverachtig vele onderzoekers tegenover queers (de)constructio-

nisme staan en signaleert een hernieuwde hang naar een zeker essentialisme. Liana Borghi's bijdrage toont aan dat de lesbische literatuurstudie van haar kant zich best kan vinden in de vliedende identiteiten die queer voorstelt. Het lesbische literatuurproject heeft een sterke verwantschap met de feministische literatuurkritiek, die op haar beurt een grote invloed op queer studies gehad heeft. Een aantal gay onderzoekers vrezen zichtbaar dat zoveel vrouwelijke invloed hun mannelijke homo-identiteit in gevaar brengt.

Het debat over de waarde van 'queer theory' reikt verder dan de literatuurstudie. Het is duidelijk dat de invloed van queer op lesbian en gay studies groot is en dat de evolutie naar een glijdend begrip van identiteit vanuit verschillende hoeken toegejuicht wordt. Zo vinden bijvoorbeeld sociologen en geografen de inzichten die deze theorie hen aanreikt nuttig omdat ze het overwicht van de 'blanke mannelijke middenklasse' doorbreken en onder andere biseksuele, transseksuele en variante identiteiten een stem geven. Tegenstanders van queer vrezen dan weer dat het ondergraven van een stabiele identiteit de politieke slagkracht van lesbian en gay studies aantast, en dat aspect is nog steeds belangrijk in een studierichting die uit een emancipatorische beweging ontstond. Bovendien wordt gewezen op het feit dat queer studies weliswaar bijval vinden in academische kringen, maar nauwelijks aanvaard worden door de homoseksuele achterban.

Queer theory is niet het enige debat dat homoseksuele onderzoekers verdeelt. Lesbian en gay studies kampen ook met een genderkloof. De leefwereld van lesbiennes sluit dichterbij die van heterovrouwen dan bij die van homomannen en dat leidt wel eens tot conflicten. Bovendien blijkt in elk hoofdstuk van dit boek dat lesbian studies het kleine zusje van gay studies is; er wordt op alle terreinen minder onderzoek gedaan naar homoseksuele vrouwen dan naar mannen. Ten slotte blijkt uit het debat dat in het boek opgenomen is dat lesbiennes ook bij de vrouwenstudies steeds vaker in de kou blijven staan – die zijn namelijk erg hetero-

centrisch. De auteurs van *Lesbian and gay studies* zijn zich zeer bewust van de achterstelling van lesbische vrouwen in de academische wereld en vragen met aandring om het onderzoek op een gelijk peil te brengen met dat rond mannelijke homoseksualiteit.

De schriftelijke weergave van het zojuist vernoemde debat in het hoofdstuk onder redactie van Theo Sandfort en Hansje Galesloot is tegelijk de schandvlek op het spreekwoordelijke blazoen van het boek zelf. Dit gesprek tussen vier vooraanstaande Nederlandse academici is zeer vermoedelijk in het Nederlands verlopen en later vertaald, hoewel dit niet uitdrukkelijk vermeld wordt. De Engelse tekst staat vol onvergeeflijke Neerlandismen en is bij momenten gewoon onbegrijpelijk, zodat de lezer zich even afvraagt of Jeffrey Weeks met opzet ironisch is wanneer hij in zijn inleiding stelt, 'Finally, we must recognize a problem of "translation".'

Eigenlijk verwijst Weeks naar wat misschien één van de grootste troeven van het boek is: zijn unieke Europese perspectief. Het zwaartepunt van lesbian en gay studies ligt immers in de Angelsaksische wereld, en dan vooral in de Verenigde Staten waar de studie van homoseksualiteit in de academische wereld veel meer aanvaard en geïnstitutionaliseerd is dan aan deze kant van de oceaan. Maar hoe waardevol de Amerikaanse studies ook mogen zijn, ze maken Europees onderzoek niet overbodig, want, zo merkt Theo Sandfort in het tweede hoofdstuk op, Nederlandse homoseksuele mannen bijvoorbeeld zouden wel eens meer gemeen kunnen hebben met Nederlandse heteromannen dan met Amerikaanse homomannen. De samenstellers van het boek hebben dan ook resoluut gekozen voor bijdragen uit Engeland, Frankrijk, Italië en vooral Nederland. *Lesbian and gay studies* zet overwegend niet-Angelsaksisch onderzoek eindelijk op de kaart en biedt tegelijk een richtingwijzer voor toekomstig Europees werk op het gebied van de studie van homoseksualiteit.

Eva Thienpont